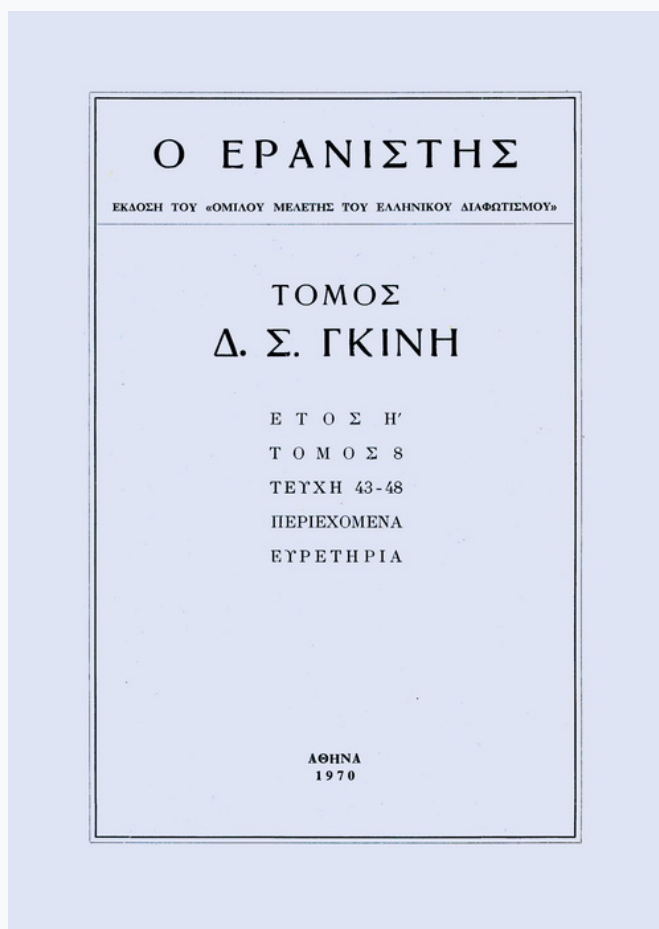

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

Ο «Δελφικός Λόγος» του Σικελιανού (Λύση ενός βιβλιογραφικού προβλήματος)

Γ. Π. Σαββίδης

doi: [10.12681/er.9942](https://doi.org/10.12681/er.9942)

Copyright © 2016, Γ. Π. Σαββίδης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Σαββίδης Γ. Π. (2016). Ο «Δελφικός Λόγος» του Σικελιανού (Λύση ενός βιβλιογραφικού προβλήματος). *The Gleaner*, 8, 342–344. <https://doi.org/10.12681/er.9942>

Ο «ΔΕΛΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ» ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ (Λύση ενός βιβλιογραφικού προβλήματος)

*Μὰ ὅπως εἶν' ἕνας Θεὸς κ' Ἑσῦσαι Λευκαδίτης
οἱ δάφνες ὀπού Σοῦ'φερα μυρίζουν Παρνασσό.*

ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Ἄφοῦ οἱ περιστάσεις δὲν μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ τιμήσω, στὸ μέτρο τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῶν δυνάμεών μου, τὸν Δημήτριον Σ. Γκίνη μὲ τὴν προσφορά τῆς Βιβλιογραφίας Βαλαωρίτη (ποῦ ἄρχισα νὰ καταρτίζω ἐδῶ καὶ ἕνα χρόνο), ἔρχομαι, τελευταῖος ἀπὸ ὅλους, νὰ παραστῶ ὀλότελα συμβολικὰ στὴν ἐορταστικὴ σὺνάξη τῶν φίλων, θαυμαστῶν καὶ ὀφειλετῶν τοῦ λευκαδίου γενάρχη τῆς νεώτερης ἐλληνικῆς βιβλιογραφίας, φέρνοντας ἕνα ἀπλὸ δῶρο τῆς τύχης: τὴν λύση ἐνὸς μικροῦ βιβλιογραφικοῦ προβλήματος ποῦ μᾶς ἔχει θέσει ἄλλος λευκάδιος ποιητής, ὁ Ἄγγελος Σικελιανός.

Πρὶν ἀπὸ 25 χρόνια, ὁ Γ.Κ. Κατσιμπαλῆς εἶχε ἐπισημάνει, διαμέσου τοῦ Καταλόγου τοῦ τυπογραφείου «Ἐστία»,¹ ὅτι στὰ 1928 ὁ Σικελιανός εἶχε τυπώσει ἕνα ὀκτασέλιδο σχήματος 4^{ου}, μὲ τίτλο: *Δελφικὸς Λόγος. I. Λόγος Σπερματικὸς*.² Ἡ κατάταξη τῆς φαντασματικῆς αὐτῆς ἐκδοσης ἀνάμεσα στὰ πεζὰ τοῦ ποιητῆ, προφανῶς ὀφειλόταν σὲ πληροφορίες τοῦ Σικελιανοῦ πρὸς τὸν βιβλιογράφο του.

Εἴκοσι χρόνια ἀργότερα, ὑπογραμμίζοντας τὴν ὑπαρξὴ τοῦ προβλήματος (ποῦ δὲν φαίνεται στὸ μεταξύ, ἢ καὶ ἔκτοτε, νὰ ἀπασχόλησε κανέναν ἄλλο), εἶχα προσπαθήσει νὰ προσδιορίσω τὴν φύση του καὶ νὰ εἰκάσω τὸ περιεχόμενο τοῦ ὀκτασέλιδου:³ ἀτὸ ἔντυπο αὐτὸ σίγουρα περιεῖχε ἕνα πεζὸ κείμενο τοῦ ὁποῖου λυρικὴ εἰσαγωγὴ ἦταν ὁ ἀρ. 9

1. Τυπογραφεῖον «Ἐστία», Κ. Μάισονερ καὶ Ν. Καραδούρη, *Κατάλογος τῶν ἐκτυπωθέντων ἐν αὐτῷ βιβλίων*, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, ἦτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1892 μέχρι τοῦ ἔτους 1935, μετὰ προλόγων Γεωργίου Δροσίνη καὶ Νίκου Α. Βέη, 1939, σ. 411, ἀρ. 3637 (3021).

2. Γ. Κ. Κατσιμπαλῆ, *Βιβλιογραφία Α. Σικελιανοῦ*, 1946, σελ. 10, ἀρ. 32.

3. Γ. Π. Σαββίδη, *Βιβλιογραφικὰ στὸν Σικελιανό, «Ἡὼς»*, τ. 103 - 107 (Ἀφιέρωμα στὴν Εὔα Σικελιανοῦ), 1966, σ. 320, ἀρ. 32.

[τῆς βιβλιογραφίας Κατσιμπαλη, δηλ. τὸ ποίημα ποὺ μᾶς εἶναι γνωστότερο μὲ τὸν τίτλο *Δελφικός Λόγος ἢ ἀκριβέστερα Ἡ Ἀφιέρωση τοῦ Δελφικοῦ Λόγου*⁴]. . . Δὲν γνωρίζουμε ἂν οἱ ὀκτὼ σελίδες τοῦ περιλάμβαναν ὀλόκληρο τὸ κείμενο οὔτε ἂν τὸ τύπωμα ἔμεινε στὴ μέση. . . Ποιὸ ἦταν τὸ κείμενο αὐτό, καὶ γιατί δὲν τὸ κυκλοφόρησε ἢ δὲν τέλειωσε τὴν ἐκτύπωσή του ὁ Σικελιανός; Μόνο πιθανές ἀπαντήσεις μποροῦν νὰ δοθοῦν, ἐκτὸς ἂν ἡ τύχη μᾶς φανερώσει καὶ πάλι κανένα ἀντίτυπο [ὅπως ἔκανε δύο φορές γιὰ τὴν πρώτη, ἀμβλωμένη ἐκδοση τοῦ *Πάσχα τῶν Ἑλλήνων*⁵]. . . Πιθανότατα τὸ κείμενο, στὴ μορφῇ ποὺ εἶχε στὸν ἀρ. 32, δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσε, καὶ ἐνδεχομένως τὸ ξανατύπωσε ἐπεξεργασμένο στὸν ἀρ. 33 [= *Δελφικὴ Ἐκκλήση*] ἢ στὸν ἀρ. 37 [= *Ἡ Δελφικὴ Ἰδέα*]. Ἀκόμα. . . φαίνεται πιθανὸ τὸ κείμενο τοῦ ἀρ. 32 νὰ ἦταν τὸ ἴδιο μὲ τοῦ ἀρ. 223 [= «Ἡ πνευματικὴ βᾶσις τῆς Δελφικῆς προσπαθείας», *Ἐλεύθερον Βῆμα*, 8 - 14 Δεκεμβρίου 1927] ποῦ, προσθέτω, δημοσιεύτηκε μὲ τὸν ἐπίτιτλο *Δελφικός Λόγος*.»

Ἡ τύχη — ἃς μοῦ συγχωρεθεῖ νὰ διευκρινίσω: ἡ τύχη τῶν μονόφθαλμων, ἐκεῖνη ποὺ παραστέκει ὅσους γνωρίζουν τί ζητοῦν στὸ βασιλεῖο τῶν τυφλῶν— καὶ πάλι ἐστάθηκε εὐμενής. Πέρυσι, ἐξετάζοντας ἓνα ὑπόλοιπο τοῦ Ἀρχείου Σικελιανοῦ⁶ (ποῦ εὐγενικὰ μοῦ παρουσίασε ἡ κ. Ἄννα Σικελιανοῦ) βρῆκα δύο τυπωμένα τετρασέλιδα σχήματος 33, 5 X 24,5 ἐκ., σελιδαριθμημένα 25 - 32, καὶ τιτλοφορημένα: ΔΕΛΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ | I | «ΛΟΓΟΣ ΣΠΕΡΜΑΤΙΚΟΣ». Τὸ κείμενο, ἀκέραιο, ἀρχίζει στὴν σ. 25, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο, μὲ τὶς λέξεις «Ἡ πνευματικὴ μου κάθαρση» καὶ τελειώνει λίγο πάνω ἀπὸ τὴν μέση τῆς σ. 32 μὲ τὶς λέξεις «νέους προπλάστες καὶ σπορεῖς».

Ἡ ἐνδεχομένη ταύτιση τοῦ πεζοῦ αὐτοῦ κειμένου μὲ κάποιον ἀπὸ τὰ δελφικὰ δημοσιεύματα τοῦ Σικελιανοῦ δὲν ἦταν πιὰ δύσκολη. Ἀντί-

4. Βλ. Σαββίδης, ὁ. π., σ. 324, ἀρ. 42 καὶ Σικελιανοῦ, *Λυρικὸς Βίος*, Α', Ἰκαρος 1965, σ. 39 κέ. Στὸ *Ἀντίφωνο* (1943) τὸ ποίημα ἀναδημοσιεύτηκε μὲ τίτλο «Δελφικός Λόγος» (σ. 111 καὶ 113) ἀλλὰ καὶ μὲ ὑπότιτλο(;) «Ἡ Ἀφιέρωση» (σ. 113), ἐνῶ στὴν πρώτη ἐκδοση τοῦ *Λυρικοῦ Βίου* (Α', Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου 1946, σ. 139) ἔχει ἀπομείνει μονάχα τὸ «Δελφικός Λόγος».

5. Βλ. Σαββίδης, ὁ. π., σ. 309, ἀρ. 6.

6. Τὸ «ὑπόλοιπο» αὐτὸ δὲν περιλαμβάνεται στὸ κυρίως τμήμα τοῦ Ἀρχείου Σικελιανοῦ ποὺ βρίσκεται στὸ Μουσεῖο Μπενάκη· σχετικὰ περιορισμένο σὲ ὄγκο, μᾶς ἔχει δώσει ὡστόσο δύο ἀνέκδοτα στιχογραφήματα (*Λυρικὸς Βίος*, ΣΤ', Ἰκαρος 1969, σ. 115 - 116 καὶ 133) καὶ πιθανῶς ἀρκετοὺς ἀνέκδοτους στίχους (βλ. «Νέα Ἑστία» 90, [1971], σελ. 833 - 834).

θετα πρὸς τὶς εἰκασίες μου, ὁ ποιητὴς τὸ εἶχε δημοσιεύσει ἀπαράλλαχτο, ἀλλὰ μὲ τίτλο «Ἐνα παλιό μου ὄρφικὸ προανάκρουσμα γιὰ τοὺς Δελφοὺς» καὶ μὲ χρονολογικὴ ἔνδειξη «Γραμμένο στὸ 921», στὸ περιοδικὸ *Πρωτοπορία*, Β', Γενάρης 1930, σ. 6 - 10.⁷

Ἐπιστρέφοντας τώρα στὴν βιβλιογραφικὴν ὑπόσταση τῶν δύο τετρασέλιδων, νομίζω πὼς εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ χωριστὴν ἔκδοση, ἔστω καὶ ἀνολοκλήρωτη, ἀλλὰ γιὰ τὴν συνέχεια ἐντύπου μὲ 24 προηγούμενες σελίδες. Καὶ τὸ ἔντυπο αὐτὸ ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸν γνωστὸ μας ἀρ. 9 τῆς βιβλιογραφίας Κατσίμπαλη —ἀσχέτως ἂν ἐκεῖ περιγράφεται ὡς ἐξῆς: «35 X 25, σελ. 22. Χωρὶς ἰδιαιτέρο ξώφυλλο». Στὴν πραγματικότητα, ὁ ἀρ. 9 καὶ ἐξώφυλλο ἔχει (σ. 1: ΔΕΛΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ | [ἐπιγραφή:] «ΑΡΧΑ ΤΩΝ ΑΡΙΣΤΩΝ» πού ὁ Κατσίμπαλης εὐλόγα ἐξέλαβε ὡς τίτλο τοῦ ποιήματος καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀνέφερε ὅτι στὴν σ. 3, πάνω ἀπὸ τοὺς στίχους, ὑπάρχει ὁ καθαυτὸ τίτλος τοῦ ποιήματος: Η ΑΦΙΕΡΩΣΗ) καὶ 24 σελίδες ἀντὶ 22 (ὁ Κατσίμπαλης δὲν λογάριασε τὶς δύο τελευταῖες, ἴσως γιὰ τὸ ποίημα τελειώνει στὴν 22 ἢ ἴσως γιὰ τὸ δὲν ἔχουν σελιδαρίθμηση— ὅμως ἡ 23 περιέχει μιὰν ἐρμηνευτικὴ παραπομπὴ τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸν στ. 10 τῆς σ. 16). Ἄρα, ὁ ἀρ. 32 πρέπει νὰ διαγραφεῖ ὡς ἀνύπαρκτος, καὶ ὁ ἀρ. 9 νὰ θεωρηθεῖ σπάρραγμα ἀπὸ μιὰν εὐρύτερη ἔκδοση πού τελικὰ ἔμεινε ἀνολοκλήρωτη.

Ποῖο ἦταν τὸ κείμενο τοῦ ἐπόμενου ἢ τῶν ἐπόμενων τμημάτων τοῦ *Δελφικοῦ Λόγου*, παραμένει ἀντικείμενο εἰκασιῶν πού δὲν εἶναι φρόνιμο νὰ ἀναπτυχθοῦν χωρὶς προηγούμενη μελέτη τοῦ συνόλου τῶν δημοσιευμένων δελφικῶν κειμένων τοῦ Σικελιανοῦ. Ἐξ ἴσου ὑποθετικοὶ παραμένουν οἱ λόγοι πού ὑπαγόρευσαν στὸν ποιητὴ, πρῶτα νὰ ματαιώσει τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἔκδοσης καὶ νὰ κυκλοφορήσει μονάχα τὸ σπάρραγμα τῆς Ἐφιέρωσης, καὶ δύο ἢ τρία χρόνια ἀργότερα νὰ δημοσιεύσει χωριστὰ καὶ πολὺ λιγότερο ἐπίσημα (σχεδὸν σὰν δευτερεῦον ἱστορικὸ ντοκουμέντο) τὸν «Λόγο Σπερματικόν», μὲ ἄλλο τίτλο, φαινομενικὰ τελείως ἀνεξάρτητο πιά ἀπὸ τὴν Ἐφιέρωση καὶ ἀπὸ τὴν ὅποια συνέχεια τοῦ *Δελφικοῦ Λόγου*.

Γ. Π. Σαββίδης

7. Βλ. Κατσίμπαλης, ὁ. π., σ. 19, ἀρ. 237.